Սրբոցկան
Տարեգիր
Ընծայեալ
Ազգային
Գրական եւ Քաղաքական
ՅԳՐԴ ՏԱՐԻ
1907
Գ5 ՓՈՂՄ· ԹԻՒ 30
ԽՄԲԱԳԻՐ-ՏՆՕՐԷՆ
Մ. Մատուրեան Որդի
ԻԶՄԻՐ
MAMHASSALIAN Gls Smyrne

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Կ. ՆԱԻԱՍԱՐԴ	Ժան–Ժազ Ռուսօ	721
ՏՕՔ. Մ. ՎԱՀԻՒ	Լեզուական եւ իմաստի Սխալներ Հայ Թերթերու Մէջ	726
Ա. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ	Ցօղը	732
Խ. ՔԻՇԻՇԵԱՆ	Այցելուի Նշմարներ	734
Լ. ՄԵՍՐՈՊ	Տղու Սէր	736
Վ. ԱԱԼԼԱՆ	Գաւառ Քրոնիկ	739
	Լրաբեր	743

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

ԻՋՄԻՐԻ ԴԱԻԱՓ ՈՒՍՈՒՄՆ ԿՈՉԸՐԴՈՅ

Ուսումնական խորհուրդս կը փութայ ծանուցանելու թէ քաղաքիս Ս. Մեսրոպեան վարժարանի գիշերօթիկի բաժնին Բ. շրջանի վերամուտը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ $\frac{5}{18}$ Սեպտ. 1907ին։

Տարեթոշակը 20 լիր. օսմ. է վեցամսեայ 2 վճարումներով վճարելի, դպրոցական պիտոյքը վարժարանի կողմանէ արուելու պայմանով։

Բաղնիքի, սափրիչի և պատուհասու տուժիւ ծախսերն ալ. Ծնողներու կը պատկանին։

Բանակցութիւնք կրնան լսուիլ մինչեւ յառաջիկայ 10 Օգոստ. 1907։

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԱՅՏՐՆԻ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

ԹՈՒՋԵՐՈՒ ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԱԿԱՆ ԱԶԴ

Առաջիկայի Թուզի բեռները պիտի իջնան Բունդայի կայարանը և պիտի յանձնուին ամբրան Նոյն Մէթերանոցներէն։

Ան վաճառականները որոնք կ'փափաքին ստանալ իրենց Թուզի բեռները Քէմէրի կայարանէն, կրնան կանխաւ իմաց տալ բեռնաւորող կայարանին և իրենց ապրանքները ստանալ Քէմէրի կայարանէն։

Ան պարագային որ ուզուի բեռները քաղաք իջեցնել, ընկերութիւնը միջոցներ ձեռք առած է անոնց փոխադրութիւնը դիւրացնելու, մէկ մկնդիտարի 13 փարա վարձագին առնելով։

ՅԱՋՈՐԴ ԹԻՒՈՎ

Ն. Հ. ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ — Մ. ՈՒԼՈՒԲԼԵԱՆ

Կ. ՆԱԻԱՍԱՐԴ — ՄԻՍԱԿ ՄԵԹՍԸՐԵՆՑ

ՎԱՀԱՆ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

ԵԼԲԱԹԱԹԵՐԹ

ՏԳՐԻ ՏՈՒՆԸ

25 ՅՈՒԼԻՍ 1907 — ԹԻՒ 30

ԺԱՆ-ԺԱԳ ՌՈՒՍՕ

(Գրեց NICOLAS SÉGUR)

"Երբ ապրած ժամանակէն քանի մը դար հեռը՝ անիկա պիտի երեւնայ իբր գերահանճար մէկու, եւ զարմանքով խառն հիացումով մըն է որ պիտի դիտուի հեռուէն այս հսկայախարհային միտքը."

Ուսումնասիրելու համար Ռուսօի վրայ՝ սկսանք երիտասարդէն կ'պատճառի նոյն ինքն իրեն՝ Ժան-Ժագ։ Այս կէս-յիմարը որ ա՛նքան տնտեսեցաւ եւ դեռ կ'անարգուի, ակարութիւններով առի այս հիանալի ոգին որ ամբողջ մարդկային կեդծաւորութեան վրէժխնդրութեան ձառայ դարձաւ, դարու մը հեռատեսութեան մէջէն մեզի կ'երեւնայ ապրեցութեամբ մը որ մեծ է, զրեթէ անագին—մարդ մը որ ամբողջ գրականութեան մը յայտնութիւնը բրաւ որ իւէալիստ եւ զնորքներու անուշիչ մը եղաւ, որ սերմանեց ամէն ինչ որ ծաղկեցաւ եւ պիտի ծաղկի, որ սահեցաւ ոչ միայն խորհելու կերպ մը, գիտակցութեան վիճակ մը, այլ նաեւ նոր աշխարհ մը։

Իր մեծութիւնը եւ իր զօրութիւնը ուելի բացորոշ կ'թուին մեզի, երբ կ'տեսնենք թէ անիկա այսօր ա՛նքան այժմեական է եւ անարկու՝ որքան էր Վոլթէրի ժամանակ, երբ կ'տեսնենք թէ Ժան-Ժագն է որ երեւան կուգայ ամէն յառաջդիմութիւններու եւ նոր գաղափարներու մէջ եւ պայքարի առարկայ կ'դառնայ։ Անիկա կր մնայ մինչ ֆրանսական ազատախոհութեան խորհրդանշանը եւ բազմաթիւ թշնամիներ տակաւին կ'չարունակեն քարկոծել զինքը։

Այս վերջին ամիսներս, քանախօսութիւններու չարքի մը մէջ Պ.

Ժիւլ Լըմէթր, այն կորովամտութեամբ եւ հեռատեսութեամբ, որ զինքը կ'յատկանիշէին, առանց կերպի բայց ակներեւ կանխամտութեամբ մը չատ բան խօսեցաւ անոր վրայ եւ բաւական ալ դէմ խօսեցաւ։ Անդիկա ջանաց մեր աչքին առնել դնել Ժան–Ժագը լո՛կ իր մերկութեանը մէջ եւ փափաքեցաւ իրր խիստ մինչեւ ցոյց տալ մեզ այս մերկութիւնը։ Անդիկա խօսեցաւ ժամատանդ առանց սիրոյ, քննելով միայն Ռուսօի կեանքը եւ գործը, զգուշանալով չափէն աւելի ծանրանալէ անոր ազգեցութեան վրայ, եւ եթէ չատ արգահատանք ցոյց տուաւ անոր մասին, ատիկա լո՛կ քիչ իրաւունք տալու համար էր անոր։

Ճաւալի է ասիկա։ Ամէն բան յուսալ կուտար թէ Ժամանակակիցներու հեղինակը պիտի պաշտպաներ Ժան–Ժագը եւ պարտաւոր էր այսպէս ընել, ինք՝ իրր քննադատ՝ Ռուսօի կ պարտի իր յատկութիւնները եւ անոր ամէնէն պերճախօս զատկնութիւնն մէկն է Ատալ։ Ինչ անգամ ինքն էր որ քննադատութիւնը կիրարկեց իրր անձնական գրականութեան մէկ ճիւղը, եւ իրր այս՝ անընդհատ գնոատուվանութիւններ միայն գրեց եւ իր ընթերցումներուն մէջ՝ մեծ ժրնէվցիին նման՝ չարունակ մերկապարանոց պարզեց իր հոգին, եւ անկեղծութեան, պարզութեան, մարդկայնութեան այս տարրը՝ որ զինք կ'յատկանիշէ, խակապէս Ժան–Ժակի կ'պարտի։ Փոխանակ, նոյն գաւկին նման, անարգելու իր հօրը մերկութիւնը, չատ աւելի վայելուչ պիտի ըլլար եթէ Պ. Լըմէթր մեզի տար այն գիրքը զոր թերեւս ք'նք միայն պիտի կրնար գրել, այն համայրական գիրքը որ մեր աչքին պատկերացնէր ո՛չ թէ Ռուսօի դիմագծութիւնը եւ անոր այնքան յաճախ ուսումնասիրուած գործին զարգացումը, այլ անոր համատարած գործութիւնը, անոր խոր՝ երդում որ կարդութիւնը, յարատեւ, անընդհատ եւ չվեղ ձգտումը այն բեղմնաւոր հունտին զոր Ժան–Ժագ սերմանեց գրաւելու համար ամբողջ երկիրը։ Եւ կ'համարձակինք հաստատել թէ գարու մը աչխատութեանց հետեւանքները ամփոփող այս տեսակ գիրք մը տակաւին գրի առնուած չէ, հակառակ անոր որ ամբողջ մատենադարան մը լեցնելու չափ հատորներ հրատարակուած են Ժան–Ժագի վրայ։

* * *

Ստուգիւ, այսուհետեւ կարելի չէ այլ եւս Ժան–Ժագի գիրքերը ուսումնասիրելով զոհանալ, ոչ ալ քննադատել իր նկարագիրը կամ իր գործերը, պարսաւել կամ պաշտպանել զինքը։ Ռուսօ, չատ աւելի մեծ իր գործին ճակատագրով քան իր ինքնուրոյն ազգեցութեամբ, մինակը այն տեղով զոր գրաւեց Ժ–Ժ. գարու եւ րոպական մտքին մէջ, այսուհետեւ կ'խուսափի հանրային քննադատութեան ու հանրային բարոյականի անոտիքներէն։ Միամտօրէն չանալ անոր պատիւը վերահաստատել, ինչպէս փափաքեցաւ ընել Պ. Լուսար

Ռօտ, կամ գայն նուազեցնել, ինչպէս փորձեց Պ. Ժիւլ Լըմէթր, հաւասարապէս տղայական փորձեր էին Մեծ մարդերու պատմութեան մէջ վայրկեան մը կայ ուր իրենց գործերուն յետադայ ազդեցութիւնը անբռնաբարելի աւանդավէպ մը կ'ստեղծէ, վերջ ի վերջոյ իր մէջ կ'ընկլուզէ անոնց կեանքին անձնական իրականութիւնը, կ'ծածկէ անոնց անձնականութիւնը եւ թոյլ կուտայ որ անոնք այլ եւս ապրին միայն խորհրդանշանական վիճակի մէջ։ Այսօր կարելի չէ այլ եւս Ցիսուսի վրայ խօսիլ իբր Գալիլիացի փոքրիկ երազատեսի մը վրայ, ոչ ալ քննել անոր կեանքը իր ճշգրիտ եւ անչուշտ իրականութեան մէջ, ինչպէս կարելի չէ գոհանալ ուսումնասիրելով Մարթէն Լուտերը իր Աստուածաչունչի թարգմանութեան կամ իր սոսկական գործերուն մէջ։ Երկուքն ալ մէյմէկ հիմնադիրներ եղան եւ իրենց գործը աւելի նշանակալից եւ մեծ է իր հետեւանքներով քան իր ինքնուրոյն եւ ներքին արժէքով։ Ցիսուսի մէջ անձնաւորուած է քրիստոնէութեան անսահման եւ յաւէտ կենդանի զօրութիւնը. Լուտերի մէջ՝ Բարեկարգութեան մեծազանգուած խմորը։

Երբ կ'ուզուի քննադատութիւնը սահմանափակել անոնց անձին եւ անոնց ինքնուրոյն ազդեցութեան չուրջը, ասիկա կ'նշանակէ՝ ծառը իր սերմային վիճակին մէջ միայն ուսումնասիրելով գոհանալ։

Այսպէս է նաեւ Ժան–Ժագի համար։ Անիկա ամբողջ մէկ ու կէս դար ապրեցաւ, մնցաւ, աչխարհը գրաւեց, եւ իր գործերը աւելի հրաչալի եղան իր մահէն վերջը քան իր կենդանութեան ժամանակ։ Թերդ. դարուն մէջ չկայ անկիւն մը, չկայ մտածումի սկզբնական ճիչ մը, գրականութեան տող մը, քաղաքական կամ ընկերային ազդեցութեան հետք մը ուր չիգտնուի Ժան–Ժագ։

Արդարութեամբ դատելու համար զինքը, հարկ է նկատողութեան առնել այս ծառին անթիւ ճիւղաւորումները, հարցաքննել դարը, զեղչել նաեւ ապագան որ դեռ իրմով լեցուն պիտի ըլլայ։ Պէտք է, վերջապէս, իր մասին կերպարկել քննադատական այն մեթոտը զոր Իբնան կերպարկեց Ցիսուսի մասին, այն քննադատութիւնը որ գործերուն չափ հաշուի կ'առնէ նաեւ հետեւութիւնները, որ իբր զօրութիւններ կ'ընդունի գաղափարները, որ չարունակ աչքի առջեւ ունի ո՛չ միայն անձը՝ այլ նաեւ անոր արձակած լուսապսակը, ո՛չ թէ մտածումը, այլ անոր ճառագայթումը։

1778ին, Իւսօի մահուան յաջորդ օրը, երբ տակաւին անիկա ոչ քաղաքական գործերու ձեռնարկած, ո՛չ վիպականութեան ծնունդ տուած եւ ոչ ալ ընկերային վերածնութեան գործը գլուխ հանած էր, կարելի էր գոհանալ խօսելով միայն իր խեղճուկրակ կեանքին, իր անհատասար գիրքերուն, իր գրական արժէքին, իր յիժարութիւններուն, իր զաւակներու լքումին կամ իր երիտասարդական զառածանքներուն վրայ։

Բայց այսօր, առանց դադրելու նոյն մարդն ըլլալէ, անիկա ժա-

մանակէն նուէրագործուած դէմք մըն է նաեւ Իր վրայ խօսիլ՝ կը նշանակէ խօսիլ ամբողջ դարու մը վրայ, Եւրոպայի դիտակցական մէկ վիճակին, նոր թուականի մը վրայ։

* * *

Ժան–Ժագ Ռուսօ, ինչպէս ամէն անոնք որ գաղափարներ կը սերմանեն, երեւան կուգայ վտանգաւոր եւ անցման վայրկեանի մը մէջ։ Երբ Ջուիցերիա եւ Իտալիա իր թափառումներէն յետոյ Բարիզ կը հասնի, ինքզինքը կ'գտնէ փլուզամերձ ընկերութեան մը առջեւ, վերջացող անցեալի մը, խարխուլ եւ ուժասպառ մտածումի մը ու արուեստի մը առջեւ։ Բայց նաեւ հոս հոն կ'նչմարուին տարտամ այլ բեղմնաւոր չունչեր, երեւան կուգան գաղափարներու նոր հոսանքներ, անստոյգ կամէութիւններ։ Ասիկա Ֆրանսայի համար այն ժամն է ուր չափէն աւելի հասունցած պտուղները, ապացանկ ծաղիկները կ'իյնան, մինչդեռ միւս կողմէն սերմերը կ'թափանցեն հողին մէջ նոր բեղմնաւորումներու համար։ Հնամաշ եւ այլեւս ամուլ արուեստը, հինցած ու փտած կարողութիւնով, կ'զոհավիժէ դէպի անկում. Վայրկեան մը այնպէս կ'կարծուի թէ ֆրանսական գրականութիւնը՝ ուժասպառ՝ անհետանալու վրայ է իր կղզիացած վիճակին մէջ։ Արդարեւ, եթէ Ռուսօի ժամանակակիցները, իրենց գլուխը ունենալով Վօլթէռը, գրական համաշխարհականութեան հիմերը կ'դնեն, Արեւելքի գրականութիւնը եւ մտածումը կ'ուսումնասիրեն, անկիսականէն կ'ծանօթանան, կ'յամառին սակայն՝ նախանձառելով՝ փակուած մնալ բոլոր այս ազդեցութիւններուն առջեւ եւ կ'չարունակեն բանտարկուիլ ֆրանսական դասականութեան հինաւուրց փղոսկրեայ աշտարակին մէջ։

Նոյնինքն Վօլթէռն է որ համաշխարհային մտածումը աւարի առնելէ յետոյ՝ բողոքի ձայն կ'բարձրացնէ օտար գրականութիւններու ողողումին դէմ, եւ Պ. Լէմէթրէն հարիւրերեսուն տարի առաջ՝ կորովի եւ այլապէս անիրաւ յոյցի մը ուրուագիծը կ'պատրաստէ Հիւսիսի ազդեցութեան դէմ։ Իր վերջին գրուածներուն, ինչպէս բոլոր իր ժամանակակիցներու գրուածներուն մէջ՝ դարձեալ ֆրանսական դասականութիւնն է որ կ'տեսնուի, սուրբօրէն նմանողութիւնը ժէ րդ դարուն որ կ'ծաղկի եւ կ'յաղթանակէ։

Եւ ահաւասիկ յանկարծ «ժամագործի աչկերտը» կ'հասնի Ջուիցերիայէն, ամէն բան կ'տեսնէ, կ'հասկնայ, կ'զգայ, կ'կերպարանափոխէ։ Անիկա կ'չնչէ սերմերով տոգորուն օդը եւ ամէն բան կը կ'մանէ իր մէջ։ Հոն մէն մի օտար սերմ ֆրանսական միսի կ'փոխուի, մէն մի նոր գաղափար կ'ինծնայ։ Անիկա յայտնապէս Վօլթէռէն նուազ մտացի է, շատ աւելի նուազ տրամաբանող, բայց այլապէս համոզուած եւ վարանքով լեցուն, զգալու, տառապելու ծարաւի, իր մէջ կրելով բոցեռանդ խառնուածք մը, համակ խեղալ

համակ լոց։

Մանաւանդ անիկա չինովի արտայայտութիւնը չէ այն օրհասական քաղաքակրթութեան որ բոլոր միտքերը միեւնոյն կաղապարին մէջ կ'ձուլէ Ընդհակառակը, անկումներու եւ ապականութիւններու չարքի մը մէջէն անցնելով հանդերձ՝ տեսլապաշտ հոգի մը պահած եւ առաւելագոյնի պղտորին մէջ մարզուած ըլլալով՝ անիկա մարդ է։ Նոյն իսկ բնական մարդիկ է ան, իր բոլոր տկարութիւններով եւ տենչանքներով, մարդ մը որ իսկոյն իր մէջ կ'զգայ միտակցօրէն ֆրանսական ժողովուրդին տառապանքները, զգայութիւնները, պահանջքները եւ երազները։

Միւս կողմէն անիկա վաղահասօրէն տպորուած է այն անկարգ զգայութիւնով որ մերը պիտի ըլլայ։ Վէնետիկի մէջ խանդաղատանքով կ'արտասուէ գեղանի պոռնիկի մը անկումին վրայ եւ յարգալից վերարերում մը կ'ունենայ անոր հանդէպ։ Եթէ տիկին Վարէնի բազուկներուն մէջ կ'իյնայ, անոնց խղճի խայթեր կ'զգայ առջի համար։ Թէեւ մոլի բայց նաեւ «առաքինութիւնով արբչիս» է։ Իր կեանքին մէկ ժամանակամիջոցին վրայ խօսելու առիթ ըսած է Խուսօ. «մարդկային սրտի յատուկ ո՛չ մէկ վհի, ո՛չ մէկ գեղեցիկ բան կայ՝ որուն անկարող զգամ ինքզինքս։»

Արիասիրտ, անհամբոյր, զժբաղդութիւններով չափրացած, իրեն հաւատալ անծանօթ է Վօլմէդի ժպիտը եւ չունի անոր զգուշաւոր վարմունքը։ Յանդուգն գաղափարներ կ'զուսան իր ըեղունին մէջ ուրկէ ուժգնօրէն կ'արտահոսի ճշմարտութիւնը։ Անիկա կ'ընդդիմէ անգլիական հանճարը, աչխարհաքաղաքացիութիւնը կ'ներբողէ, ամէն նոր գաղափար մինչեւ իր վերջին հետեւանքներուն կ'տանի, եւ իր մտածումներուն կուտայ խանդավառութեան եւ տեսլականի դրոշմը, այսինքն ֆրանսական դրոշմը։

Կարծես իր մէջ կ'հաչտեցնի բոլոր հակասութիւնները եւ բոլոր տեսլականները։ Թէեւ թշնամի կղերին, անիկա քրիստոնեայ է, բայց ինքնատիպ եւ ճայրատ եղանակով մը։ Միսթիք աչակերտ Նազովրեցիին՝ ինքն է որ առաջին անգամ ըլլալով կ'մարքէ ուղը ճշդէ ինչ որ ահարկու մարդասիրութիւն եւ ընկերական խմոր կայ քրիստոնէութեան մէջ, բոլոր բարձր եւ հարուստ ակռաները անհնարաւոր տեսլականութիւններուն որ կ'պտնուին հոն։

Անիկա քրիստոնեայ է, բայց ոչի նաեւ լայն ըմբռնում մը աչխարհին եւ անհատին վրայ, ապրելու բուռն տենչ մը որ հինօրեայ կ'թուի, ա՛յնչափ անհրահանգ, այնչափ խանդավառ եւ ուժգին է այն, բոլորովին գէպի երկիր դարձած, կաթոգին կերպով հաչտուած քնութեան հետ։

Այսպէս անիկա միսթիք է եւ միեւնոյն ատեն ամբարիչ, Ֆաուստացի է իր խորհելու կերպովը, Գերման է իր մտածումներուն բոլորովին նոր նիւթովը։ Անիկա տակաւին ամէն ժամանակներու

մարդն է եւ եւրոպական դիտակրութիւն մը ունի.

Ամէն բանէ առաջ մարդ է ան, մեր մօտն է, իր վարմունքով, իր տուայտանքներով, իր տենչանքներով եւ վհատումներով, իր զգայնութիւնով եւ իր յիմարութիւնով՝ դերազանցօրէն եւ իր բոլոր կեանքին մէջ իրագործելով Աւետարանի Ահա այրդ ցաւերը.

Մէկ խօսքով, անիկա իր պազպաներով աչխարհը լեցնելու համար ամէն յատկութիւնները ունի, եւ ճիշտ պէտք եղած ժամուն կ'հանի ան.

(Մնացեալը յաջորդիւ) Կ. Նահասարդ

ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ԵՒ ԻՄԱՍՏԻ ՍԽԱԼՆԵՐ
Կ. ՊՕԼՍՈՅ ՀԱՅ ԹԵՐԹԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Շուրջ երեք տարի է որ գրեթէ կանոնաւորապէս կը կարդամ Կ. Պոլսոյ հայ թերթերու մնծագոյն մասը, Բիւզանդիոն, Մանզումէի էֆքեար, Արեւելք, իւր նախկին արտօնատիրոջ մահուամբ վնց ամսէ ի վեր դադարեալ Սուրհանդակ եւ հազուագիպօրէն նաեւ պարբերականները, իբրեւ հայ բնականաբար նախ եւ առաջ իւր համայնքի գործերուն չհանգրգռուելով է որ մարդ կը մղուի մեր թերթերու ընթերցմանը, երկրորդ՝ մարդ հետաքրքիր է գիտնալ, թէ անոնց մէջ ինչ չափով կը պատկերանայ գրական եւ գիտական միջազգային մեծ հոսանքը որ գերմանական, անգլիական, ֆրանսական եւ իտալական հարուստ օճախներու մէջ այնքան հզօրապէս կը թաւալի կանցնի գաղափար, լոյս եւ կեանք սփռելով ամենուրեք.

Ցաւալի է ըսել որ բացի «Եկեղեցական քրոնիկ» վերնագրին տակ հրատարակուած մանրամասն լուրերէն, որոնք Հայ Եկեղեցւոյ գործառնութեանց առօրեայ համարը կուտան եւ զորս մարդ բընական բայց վաղանցուկ հետաքրքրութեամբ միայն աչքէ կանցնէ, չատ ցանցառ են չահագրգռող, էական արժէք ներկայացնող եւ մեր հասարակութեան միտքը խթատակող լուրջ հետազօտութեան եղանակին եւ անոր արդեանցը հետ չփման մէջ գնող յօդուածները.

Այս կրկնակի հետաքրքրութենէ ծագում առած իմ ընթերցում ներս պատճառ եղան որ հետզհետէ աւելի յաճախօրէն ուշադրութեանս ներկայանային լեզուական անհարթութիւններ մեր արդի գրողներու մի մասին արտադրութեանցը մէջ, երբեմն այնպիսի ակնյայտնի ձախող մոլորութիւններով թէ քերականութեան եւ թէ արտասանութեան օրէնքներէն, որ ի վերջոյ ինձ առաջադրեցին բոլոր այդ վրիպումները մի յօդուածի նիւթ կազմել, մի առ մի մատ-

նանչելով անոնց վրայ եւ ներկայացնելով զանոնք մեր գրողներու այդ մասին նկատառութեան, ի նպաստ լեզուին թարւոք կիրառման եւ ի չահ իր զարգացման զոր ունի գեռ ընել իւրացնելով հետզհետէ եւրոպական ամենէն առելի մշակուած լեզուաց վերլուծական ոգին.

Այս պահուս աչքի առջեւ ունիմ մեր թերթերու զանազան թիւերէն առնուած առելի քան քսան հատուածներ զորս ընթերցման մէջոցին ակրատով անջատած եւ իրրեւ չինուածանիւթ այս յօդուածին հաւաքած եւ պահած եմ. Այս հատուածներու մէջ առանձին փայլով կը ցուցադրուին ակնարկուած լեզուական եւ իմաստի սըխալները եւ ես անոնց իւրաքանչիւրը հոս պիտի վերարտադրեմ, յաւատամ թէ մեծ գոհունակութիւն պիտի անոնց որոնք նախանձախընդիր են մեր արդի գրական լեզուին մաքրացմանը եւ ազնուացմանը.

Ներքին լուրերէ միոյն մէջ, ուր էլչէնի անունէն մի աղջկան կողոպտուիլը կը պատմուի, կը կարդանք.

1 «Բաւական աշխատելէ ետքը էլչէնին սթափեցաւ ալն.

Ընթերցողը բնականաբար ոչ առանց ծիծաղի պիտի հարցնէ, թէ էլչէնին ինչպէս կարող էր սթափիլ առանց աչխատիլ, քանի որ այդ միջոցին նուաղած էր ? Այս լուրը խմբագրողը անչուչտ ընկալ ուզած է. Բաւական աչխատելէ յետոյ կարողացան սթափեցնել կամ սթափեցուցին էլչէնին, սակայն չարագրական թերութիւնը ծնունդ առած է այս անհեթեթ իմաստին.

2. «Միջագետքի զարգացման համար Տիգրիսի և Եփրատի վրայ կանոնաւոր շոգենաւեր պիտի բանին.»

Արդեօք կան նաեւ անկանոն շոգենաւեր ?

Շարադրողը ըսել ուզած է կանոնաւորապէս եւ ամսականի եւ մակրայի այս չփոթութենէն ծագած է իմաստի սխալը.

3 Աթաթոպուծիւնները վերջը գագաղը դուրս հանուեցաւ եկեղեցիէն և դքեղ մեռելակառքով մը փոխադրուեցաւ Շ'շլիի Ազգ. գերեզմանատունը »

Լաւագոյն էր ըսել:

Շքեղ մեռելակառքի մը մէջ փոխադրուեցաւ ևն.

4. «Այս անգամ նախնական քննութիւնները աւարտած և երեան հանուած են նաև անոնց մեղսակիցները ալ ևն.»

Ինչու համար աղ ի աւելորդ եւ անպէտ կրկնութիւնը ? Մթթէ բաւական չէր միայն նաեւը ?

5 «Պաշտամի Տ Կարապետ քահանայ Մալխասեանը որ մէկ քանի օրէ ի վեր հոս կը գտնուի և որ էջմիածնէն ի Միւռոն բերած էր, մէկ բանի օրէն կը մեկնի իր տեղը.»

Ինչ հարկ կայ կրկնելու մեկ բանի օրեն բառերը ? Ծետոյ նախադասութեան կերտուածքը աւելի տրամաբանական պիտի ըլլար, երբ ըսուէր:

«Պաշտամի Տ Կարապետ քահանայ Մալխասեանը որ էջմիած-

նէն Ս. Միւռոն բերած է եւ մէկ քանի օրէ ի վեր հոս կը գտնուի եա», քանի որ «արդ՝ մի քաղաքէ միւսը նախ պէտք է երթայ հոն մնալ կարենալու համար։

6 Մինչդեռ ասդին բիրտ աշխատութիւններու մէջ հիւծող գաւառացի մայրը, որուն միակ իտէալը ամուսնոյն և զաւակաց երջանկութիւնն է, առօդ, Թիկնեղ, բռնական դեղեցկութեամբ մը կը պսպղայ իր այտերը երկաթի կր նմանի, որքան բանի, այնքան աւելի կը փայլի։

Ինչ Galimathias! միաժամանակ հիւծիլ եւ առօդ, թիկնեղ եւ բնական գեղեցկութեամբ պսպղալ! բանդագուշանք է այս!

7 Բէրա, Այնալը Զէշմէ, Քասթէլլի խանի մէկ յարկր կը բնակէր Տօքթ Քոքոլաթոս իւր ընտանիքով։ Երկուշաբթի դիշեր վէճ մր սկսաւ այն բժշկին և իր եղբօր միջև, որ Աթէնքի մէջ նոր ատարուած էր իրաւագիտական ուսումը և Գալիս վերադարձած։ Այս բուռն վէճէ ետքը երիտասարդը իջաւ Սթավրիտէս գեղարանը և Տօքթ. Քոքոլաթոսի անունով 11 կրամ մօրֆին առաւ օգնական գեղագործէն, որ մինակ էր. երիտասարդը սանդուխին վրայ կը խմէ մօրֆինր և մտնելով այն սրտոխը ուր կը գտնուէր բժշկին եղբայրր ելլ։»

Տօքթ. Քոքոլաթոս թողած չէ յարկը ուր կը բնակէր իւր եղբօր հետ վիճելէ առաջ, հետեւաբար սխալ է թայը անկատար ձեւով գործածել եւ պէտք է ըսել կը բնակի.

Գալով իւր եղբօր որ մօրֆինր կուլ տուած սակայն յետոյ դեղաթափով փրկուած էր, պէտք է ըսել ապրտած է եւ ոչ թէ աւարտած էր իրաւագիտական ուսումը Աթէնքի մէջ. Անցեալ անկատարի այս ձեւը ընթերցողին խորհիլ կուտայ, թէ երիտասարդին մահը պիտի գուժուի լրոյն չարունակութեան մէջ, մինչդեռ այդպէս չէ, իսկ աւելի վարը կատարեալ չփոթութիւն կը տիրէ, երբ լրատուն կ'ըսէ.

«Մտնելով այն սրահը ուր կը գտնուէր բժշկին եղբայրը»։ Ուր դեօք սրահ մտնողը նոյն իսկ բժշկին եղբայրը չէր? ինչու այսքան խառնակութիւն մի պարզ չարադրութեան մէջ?

8 Այսպէս, ոչ միայն ղրկուած ապրանքներն վարկ եղած դիմացկունութիւնը չունին, այլ և ծրարներուն մէջ ապրանքներ ալ կ'ելլեն»։

Այս խօսքի առաջին մասին իմաստին տրամաբանական եզրակացութիւնն այն է որ, նաեւ չղրկուած ապրանքները դիմացկունութենէ եւ վեղեցկութենէ զուրկ ըլլան, ինչ որ ըսել սակայն ապահովապէս գրողին մտայրութիւնը չէ եղած. սակայն չարադրութեան ձախող ձեւը այս հետեւութեան կը տանի ընթերցողը. Ուստի վարկ էր հեռացնելով ոչ միայն բացատական մակբայը ածականաբար գործածուած ղրկուած բայէն որուն չվերաբերիր, եւ տալով չունին բային, ըսել.

Այսպէս, ղրկուած ապրանքները ոչ միայն վարկ եղած դիմացկունութիւնը ևա չունին, այլ նաեւ ծրարներուն մէջ ևա.

9. Առ մեծարոյ եղբօր մերում Տ Պօղոս Պետրոսի ՀԲ. Սապաղեան կ Պատրիարք Տանն Կիլիկիոյ»

Առ նախադրութիւնը հայցական հոլով կառնու երբ խօսքը մի անձի կ'ուղղուի այս գրաբարի տարրական կանոններէն մին է. Ուստի անհեթեթ բան է նոյն նախադրութեան տրական հոլով տալ. Պէտք էր ըսել կամ առ Մեծարոյ Եղբայրն մեր ևս. եւ կամ վերցնելով առ. նախադրութիւնը ընդունիլ միայն աչխարհաբարի յատուկ արական ձեւը՝

«Մեծարոյ Եղբօր մերում

Տ. Գօղոսի Գետոսի ևս »

10 «Թղթագետական Ը շրչանակի պաշտօնատուներ Գանտիլլի պիտի փոխադրուի ուր արդէն ապարանք մը վարձուած է։ Ահաւի շէնքն որ Գանլճա կը գտնուէր անբաւական էր։

Շէնքը չէ փոխադրուած Գանլճահ, ան միչտ հոն կը մնայ, հետեւաբար պէտք էր ըսել՝

«Ահաւի շէնքը որ Գանլճա կը գտնուի, անբաւական էր»

11. Ազատրական նաւաբաժինը Իզմիրի մէջ »

կը հարցնեմ յարգոյ չարտրողին, թէ յորմէհետէ նաւերը սկսած են գամաքի վրայ քալել ? Անչուշտ ըսել ուզած է՝ Իզմիրի առկեւ.

12. «Թասգիւղցի հրեայ մակուկավար Ակնոսֆ նախընթաց օր մակոյկով Գասը— գիւղ մուկ ուսնելով երբ կը դառնար ևն

Ինչպէս կարելի է միաժամանակ տեղ մը մուկ տանիլ եւ նոյն տեղէն վերադառնալ? ինչպէս կուզէ մեզ հաւատացնել յարգելի լրատուն. թամատի այս սխալը պիտի չյայտնուէր եթէ ըսուած ըլլար՝

Գասը գիւղ մուկ տանելէ յետոյ ևս :

13. «Վիլհելմ կայսր Անգլիացի խմբագիրներն իր ներկայութեան պիտի ընդունի այն գերման խմբագիրներուն հետ միկտեղ ևն՝

Մթիէ բաւական չէ ըսել խմբագիրներուն հետ առանց մեկտեղին?։

14 Ասիկա է Հռոմայ փառաւոր Ամփիթատրոնը որ 80,000 է աւելի հանդիսատես կը պարունակէր, հոս տեղի կ'ունենային ըմբշամարտութիւններ և հոս էր որ Քրիստոնեաները գազաններու առջեւ կը նետուին լափելու համար»

Ծողնակի տէր բային ընականաբար բայի յոգնակի դէմք կը պահանջէ, հետեւաբար պէտք էր ըսել՝ Տեղի կունենային, նաեւ լափողները քրիստոնեաները ըլլալով պէտք է ասպէս ճչդել պարբերութեան վերջին-մասը՝ լափուելու համար անոնցմէ.

15 «Առջի օր սայլապան Իպրահիմ իր սայլին մէջ երեք տախտ գինի բեռցած էր Ղալաթիաէն Բէրա տանելու համար»

Կարծեմ Ղալաթիա նուազ ախորժալուր է քան Կալաթա, հետեւաբար այս վերջին ձեւը նախադասելի ժամանակս. Հայերը խումխտալու կ'ըսէին, իսկ մինչ կ'ըսենք Խում-քարու, ականջի աւելի հնչյտ գտնելով խերէ մաքրուած այս վերջին ձեւը.

Կարծեմ այս հիմամբ ժամանակըէ որ փոխանակ Ղալաթիաի ըսենք Կալաթա:

16. «Ընկերս գրեթէ իրաւունք մարդ մ'է։ Զինքը խօսեցնել տուի և շատ զարմանալի բաներ պատմեց»

Խօսեցնել անցողական ձեւն է խօսիլ բային եւ համարժէք խօսիլ տալի։ Անցողականի այս անմիտ կրկնութիւնը տակը նկատուած զեղծում մ'է մեր նոր գրողներուն գրչին տակ, պէտք կը պարզապէս ըսել։ Զինքը խօսիլ տուի։

17. «Ձակատամարտը չսկսած պէտք եղածին չափ չէր պնդած կարելի եղածին չափ զօրաւոր ռազմագիտական պահեստի ոյժերու վրայ»

Ահա մի խօսք որ թէեւ շատ չափուած է, սակայն դարձեալ մի անիմանալի Gallimathias կ'ընծայ!

18. «Եէնայի արկածին առթիւ Վիլհելմ կայսեր կողմէ նախագահ Պ Ֆալիէռի ուղղուած հեռագրին պատճէնը սա է ևն»

Հեռագիրը գանգակի մը չուանը չէ որ քաշուի։ Հեռագիրը կ'ուղղուի։

19 «Բէօլնի առևտրական Համալսարանին Տնօրէնը և ուսանողները ևն»

Լրջօրէն հաւատալ եւ ընթերցողներուն հաւատալ տալ թէ որ եւ է տեղ առեւտրական համալսարան գոյութիւն ունենայ, շատ լի տպաւորութիւն է։ Նոյն դիտողութիւնը պէտք է ընել բժշկական համալսարաններու մասին, որոց կարծեցեալ գոյութիւնն վրայ կը կարդանք մեր, բայց միայն մեր հայ թերթերուն մէջ։ Առեւտրական դպրոցներ, աքսաէմիներ կան, ինչպէս նաեւ բժշկական գպրոցներ, կամ facultéներ, սակայն երբէք համալսարաններ։ Համալսարան բառը հաւաքական իմաստ ունի, ան համախմբումն է չորս կամ հինգ facultéներու որոնք բժշկական, իրաւաբանական, աստուածաբանական, փիլիսոփայական եւ մաթէմաթիքական բնագիտականն են։ Ինչպէս որ Լօնտօն կամ Մանչէսթր Անգլիոյ մի մասն են եւ ոչ առանձին համրողութիւնը, այսպէս ալ բժշկական ֆաքուլթէն համալսարանի մի մասն է եւ ոչ թէ նոյն իսկ համալսարանը։ Փափաքելի էր որ այս անշնորհք չփոթութիւնը միանգամ ընդ միշտ վերջ գտնէր մեր հայ թերթերուն մէջ, ի չինութիւն դայթակղեալ մտաց ի մասին կարողութեան մեր նորագոյն գրողներուն։

20 «Կ'ըսեն թէ ճնշուած ոգով լեցուն Թորփիլ մը բանկելով նաւուն վառօդի մթերանոցին օդն ելլելուն պատճառ եղած է ևն»

Այս մի քիչ չափազանց կուռ ապացուցած (դժբաղդաբար ոչ գոհարներով)! պարբերութիւնը հասկնալու համար կարգալէ յետոյ նախ մի խոր շունչ պէտք է առնուլ եւ յետոյ պէտք է զայն տակաւ առ տակաւ զատել ու մաքրել ինչպէս մաղերու պինդ թինտուք մը։ պարզութիւն եւ պայծառութիւն ոճին առաջին պայմաններն են եւ միթէ լաւագոյն չէր ըսել?

«Կըսեն թէ ճնշուած օդով լեցուն Թորփիլ մը բանկելով պատճառ եղաւ որ նաւուն վառօդի մթերանոցը օդը ելլէր»

21· «Յաւարտ Ս Պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ ի հանգիստ հոգւոյ ննջեցելոց եղբն·»

Ինչ աւելորդ կրկնութիւն հոգի եւ հանգիստ բառերուն։ լաւագոյն էր պարզապէս ըսել։ Հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ. այսինքն ննջեցեալ ծնողաց եւ պարագայից համար·

22· «Երեսփոխ՝ի Պատր փոխանորդ Տ Եղիշէ Ծ Վ· շարաթ որ այցելութիւն տալով տպագրական տեսուչ վանս Քէվալ Պէյի, ի դիմաց Տ· Յարութիւն Ս· Պատրիարքին շնորհաւորեց իրեն շնորհած ականակուռ Մէճիտիէ պատուանշանը·»

Գրողը անչուչա ըսել ուզած է· · · · շնորհաւորեց ղինքը շնորհուած ականակուռ Մէճիտիէ պատուանշանին համար, քանի որ պատուանշանը չէ որ կը շնորհաւորուի, այլ զայն առացողը · · · ի սկզբան լաւատես պարզամտութեամբ կարծեցի թէ այս խմաստի եւ լեզուական սխալները որոնց դրեթէ ամէն օր կը հանդիպէի կ. Պոլսոյ հայ Մամուլին մէջ եւ որոնք ա՛տարակոյս չատ անօգուտ կարծիք կուտան զանոնք գործածողներու մտաւորական զարգացման աստիճանին վրայ, հետզհետէ պիտի անհետանային տարիներու անցնելովը, հետեւաբար նաեւ գրողներու այս դասակարգին աւելի վարժուելովը չարագրութեան արուեստին մէջ · · · սակայն յոյսերս ի դերեւ ելան եւ համոզուեցայ թէ լաւատեսութիւնս բացարձակապէս զուրկ գտնուած էր գրական հիմէ։ Այս ակնարկեալ սխալները կարծես սկսան վերջերս ալ աւելի ողողել ի մասնաւորի լրագրաց ներքին լուրերու բաժինը եւ ես այլեւս լքեցի զանոնք պարունակող հատուածները մկրատելու սովորութիւնս, մտածելով թէ չենուածանիթիա անհամեմատ կերպով պիտի ածէր գալիք ամիսներուն մէջ եւ չատ աւելի մեծ առատութեամբ պիտի ներկայանար քան որչափ ես պէտք պիտի ունենայի այս յօդուածին համար. Ցիրաւի, չատ դառնալի է հայ լեզուի այս անխնամ վիճակը կ. Պոլսոյ թերթերուն մէջ, որոց պարտականութիւնը պէտք էր լինել կատարեալ նախանձախնդրութեամբ սատար կանգնիլ լեզուին կոկմանը, վերլուծական կազմակերպմանը եւ ազնուացմանը, քանի որ Մամուլը մեր մէջ այսօր դրեթէ մեր ամբողջ գրականութիւնն է եւ այդ դրականութիւնը որքան աւելի խնամուած լեզուով եւ ընտրողական ոգւով ներկայացուի հասարակութեան, այնքան աւելի կը ծառայէ անոր լեզուական եւ գրական ճաշակին բարեփոխմանը եւ նրբացմանը·

Սա իրողութիւնը բոլորովին ճիշտ է, որ մեր այսօրեայ երեսփոխական գրողներու մի կարեւոր մասը զուրկ է թէ հայ լեզուին հմտութենէն որ կ'ենթադրէ գրաբարի կատարեալ ծանօթութիւն եւ թէ ամենատարածուած եւրոպական լեզուներէն մէկուն իրացումէն. Անոնք, որչափ ալ հատուած ունենան իրենց գրելու ընդունակութեան վրայ, տարակոյս չկայ թէ ակնարկուած պայմաններու պնդութեամբ միայն պիտի կարողանան իրենց գաղափարներուն եւ

զգացումներուն տալ փափաքուած անատպելու ձևն ու արտայայտութիւնը. Լիզուական վերլուծականութեան սէրը եւ պահանջկոտութիւնը իրենց մաքին պիտի փոխանցուին անդլիերէն, Ֆրանսերէն կամ կերմաներէն գրական արտադրութեանց յարատեւ ու ուշադիր վերծանմամբ; իսկ հին հայերէնի բառական ճոխ գանձը, բարդմանց եւ ածանցմանց իւր ինքնայատուկ ճկունութեամբ եւ բազմազանութեամբ մեր գրողներուն արամադրութեան տակ պիտի գնէ այն հզօր մրջոցը լեզուն— որուն տիրապէս կարօտ են իրենց բարբառելու կոչումին նուիրուածները։

Տօքթ. Մ. Վանէ

ՑՕՂՔ

Տքնաջան օր մ'էր, դրասխտին մէջ, իրիկուան,
— Այդ անթաղդ օրն ամէն խարոյներ էր ջուան,—
Վերլուծոյսի ուսկիներուն փոշին վառ
Կը հրդեհէր հորիզոնին չիլչ կաւար.
Թեթև, կապոյտ երազային ատոռներու
Կը ծրփային, և բլուրներուն հոգ ոտներու
Ամէն ծագումի գերերչանիկ օրերուն,
Որ կեանքն ըլլար պիտի անվերջ մի գարուն,
Այս՝ առաջին անակնկալ սուգն էր սև։

Եւ արդեն իսկ թիթեռնիկներ ոսկեթև
Կ'ըմպէին յո՜ւռ, իրիկուան մէջ տրտմագին,
Կաթիլն անցարձ իրենց օրուան մը կեանքին։
Կը դիզերէր լըռին խոկմանց սև մի պար,
Դադրած էին ձառողիւններ խաւնուավառ,
Ծծգուններ էր վերլալոյսը երազուն,
Դրրասխտին մէջ կը բաթախեր վիշտ մ'անհուն։
Անհագումն էր միօրեայ երազոց
Եւ Ամառած իսկ սրտին կ'զգար մի խոր խոց։

Թարշամեր էր ուժգոյն՝ վարդն ալ,— բազուկին՝
Թուլութիւններուն դշխոյ ուրխուր սոխակին,
Եւ ան կ'երգէր հիմա կսկիծն իր սիրոյն,
Մոռցած, լըքած անդորրուհոն իր հեգ թոյն
Կուլար իր սուգն, իր ցաւն անհուն, խորին վիշտ,
Ամայութեանց այս մեծամոլ երաժիշտ։

Դառնակսկիծ՝ կը դայլայլէր սրտագին,
Հոն դրնեղով հեգ բոլնիկի իր հոգին.
Կը նըշաղէ՞ր, սիրտն էր յեփած վարդենուոյն
Փոշիի վրայ, այլ դէտ կ'երգէր մարմըրուն։
Ո՛ մխուճած հոն՝ կ'ըմպէր հեշտանքը խըմկոտ
Ալյն գալկադէմ ոգեվար վարդին մօտ։

Ինքնամփոփուեր էր բլուրբիւնը յանկարծ,
— Յոխակին երգն յոյժ ցաւագին էր եղած, —
Աղօթքի պէս բարձրանալով դէպի երկինք՝
Կը խոկայինն սև. ևոժիներն ուղղաձիգ,
Կ'երազէին լեռներ՝ բարձանց մէջ հեռուն,
Եփրատ բռներ էր վազքն իր չինչ չուրերուն,
Ո՛ երկինքին բիւր աւուրչներն ադամանդ
Կը ևրժային իր ալեաց մէջ արբուշանդ։
Ա՛հ, անսահման ոյ խոր սուգն էր առաջի՛ն։
Լացեր հին շողեր, լացեր էր յուսին,
Գիշերն համակ՝ արցունքներով էր յոգնած.
Հրաշուանքն աչքի օրուան, ա՜ւա՛ղ, ո՞ր գընաց։
Մինչև առտուն՝ երգեց պլպուլն ոգեվար,
Մինչև առտուն՝ լացաւ յուսնակ վիշտն իր վառ . . .
Նրոնեվիներ կը ծաղկէին լեռներուն
Լազուարթ ոյ սուր սարերն ի վեր հոն հեռուն,
Ո՛ ոսկեղէն մի անսահման հրապարուէ՝
Կը պսպղացնէր իր բոցերուն կարմիր ոդին։
Բոսոր ժպիտ ոշնէր աշօտն հրաշագին,
Չաւագոյից կը սարսըռար բարմ հոգին,
Նոր գարթօքն էր եղեմական իրերուն։

Եւ անսովոր չինչ շողանք մը բրբլռուն,
— Ադամանդի ոյ մարգարտի կայլակներ,
Ծաղիկներուն կոյս շրթներին կը կախուէ՛ր,
Ջրեղեղով գնքուշ բաւիղ դալարին,
Կանանչ բլուրն, անուշ զմրուխտ մարգին։

Ո՛ հասկըցաք թերևս թէ չինչ ցօղն էր՝ այն
Արցունքը՝ զոր յուսնակ լացաւ գիշերայն։

Արտաշէս Յարութիւնեան

ԱՅՑԵԼՈՂԻ ՆՇՈՒՄՆԵՐ

Մեր զատիկէն առաջ պատահեցաւ որ Մամուրէթ-ել-Ազիզ գտնուէի, ու մնայի հոն ատեն մը. Ինձի համար նոր տեղ մը չէր ասիկա, կամ առաջին անգամ չէր որ պիտի տեսնէի այդ երկրորդ Մազրի գեղը ճիշտ նմանը անոր Տարինները, արդէն հոն գտնուած եմ, ու բոլոր անախորժ դէմքերու հետ չատ սիրելի ու համակրող դէմքերը չէին որ պիտի պակսէին ինձի համար։

Ամէն տարի կը փոխուի, ամէն տարի կը մեծնայ այս քաղաքը, չէք ազուր հարսի պէս սակայն որ չատ հրապուրանք կը սփռէ չորս դին, կ'անառականայ վերջապէս ու կը գառնայ դիւթիչ աղիճ մը որին քաղցքին պիտի քաւուրտէին աղաքներ ու իր անուշ բուրմունքը զգլխիչ փոխ փոխուն, ծնքնեքանքը բովանդակ կազմուածքին պիտի չարունակուի միշտ։ Իսկ ապագան այս հարս քաղաքին, երբ մանաւանդ դազինօները թիւով աւելի չատնան, երբ բաղդատաղը համեստ տուներու մէջէն իսկ ներս սպրդի ու արտաքնապէս չէք ժաքուր հագուած տակաւին անպեղ ու անմօրուս տղամարդեր իրենց հացին ու պանիրին դրամը կտրելով բաղդահաղի սեղանին վրայ լեցնեն, երբ մանաւանդ մանկամարդ կիները քաղաքակրթուԹիւն՝, օրուան մօտա ընելով օրը օրին մեծամասնաս փոփոխուԹիւններ մտցնէ իր արդուզարդին մէջ, անանկ տեսնի մը մէջ մանաւանդ երբ չահերը քիչցած են, ու մեծ մասամբ արհեստի մը գործի մը փաթեթու տեղ անվճար երկրաչափեր զարձած են փողոցի մէջ, մերիններըմանաւանդ մերիններըն։

* * *

Մ. Ազիզ սակայն կրթականապէս բաւական բարձր ու նախանձելի վիճակի մը մէջ կը գտնուի, չնորհիւ օտարներու լուրջ ջանքերուն ինչ որ սակայն մերիններուն զարկ մը տուած կ'ըլլայ միչտ բարձր պահելու աղգ. վարժարաններըը, օժտելով արժանիքի տէր ուսուցիչներով, բոլորն ալ լաւ ընտրուած ընդհանրապէս խօսելով Տուրսունեան Եղիչէ Հիւնաիի անօրէնուԹեամբը կը յուսացուի որ ձեռք առնուած վերջին չանքերը լաւ արդիւնքներ տան, երբ մանաւանդ վերջերս ալ ուսուցչական մարմնոյն մէջ աւելցան մեր համակրելի ու բանասէր բարեկամը Դ. Յակոբոց. սոր կը ցուցնէ ԹէՄ. Ազիզի մէջ դպրոցասէրներ չեն պակսիր, ու քիչ չեն սրտանց աչխատողները վեր բռնելու համար մակարդակը մեր վարժարանին բոլոր այն միւսներուն քով։

Չպէտք է ուրանալ սակայն կարեւոր ձեռնարկները Գերմաններուն, եւ Լատիններուն, որոնք որքան ալ որ ըսուի ԹէՄ իրենց կըր-

թական մեծամասն ձեռնարկներուն մէջ դաւանական տարբեր միտքերու կը ծառայեն, բայց յայտնի ճշմարտութիւն մըն է թէ քիչ ծառայութիւն չէ որ կը մատուցանեն մեր համայնքին կրթական տեսակէտով. Մեծապէս չնորհատուրելի են ըէս Թաֆթաէլ եւ Փերման Մր. Էմմըն իրենց կրթական ու որբանոցական ձեռնարկներուն մէջ, եւ ցանկալի է որ ընդհանրական լուրջ կրթութիւն մ'ըլլայ իրենցինը

Մերիններէն չնորհիւ Տ. Խոսրով Ծ. վրդ ուսումնասիրական չանքերուն կիրակի օրերու լսարան մ'ունին ուր կրթական նիւթերու վրայ պարզ եւ հասկնալի բացատրութիւններ եւ օգտակար թելադրութիւններ կը տրուին Շատ փափաքելի է որ կիրակի օրուան վերապահուած այս լսարանական դասերուն հետեւէին եւ ուզէին գալ չատ մը ուրիշներ ալ, մանաւանդ օտար գպրոցներու մէջ գտնուող ուսուցիչներն ու ուսանողները ալ, տեսակ մը եղբայրակցութիւն, տեսակ մը համերաշխութիւն առաջ բերելու համար

Զպիտի մոռնայի ա'յն չքնդ հանդէսը որը տուին Լատինները իրենց նորայէն գպրոցի հակայ չէնքին մէջ: Աքանչելի էր ներկայացումը, հանդերձները արքունական կտաւներով իսկ մէկ երկու դերասաններու վերարկուները իրենց բոլոր գիծերով կտաւարեալ կը խորհէինք սակայն որ երբ այնքան հոգ տարուած էր հանդէսի կազմակերպութեան ինչո՞ւ մոռցած էին կարեւոր եւ խելքը գլուխը հիւրընկալներ գնել ներս մտնող հիւրերը տեղաւորելու Աւելի աղէկ չէ՞ր ըլլար որ հանդէսը կազմակերպող յարկելի ուսուցիչները իրենք չտեղաւորուէին առաջին կարգի աթոռներուն վրայ եւ ազնուութիւնը ունենային օտար գպրոցներէ եկող հիւր պաշտօնակիցները պատուասիրելու Տարօրինակ չէ՞ք գտներ եսիմէքի այս ասպիճան զանցառութիւնն

* * *

Խարբերդ Մ. Ազիզէ գրիչէ մէկ ժամ հեռաւորութիւն ունի ցից լեռան բարձունքին վրայ

Ամերիկացիները երկար տարիներէ ի վեր սիրած են մնալ այս լեռան գագաթին վրայ ուր կը սիրեն ալ մնալ ըանալու համար բարձրագոյն գօլէճներ, արհեստանոց եւ որբանոցներ Գօլէճը նոր փոփոխութիւններ կրած է վերջերս Նախագահը՝ համակրելի անձնաւորութիւն մը, գիտական նշանաւոր միտք մըն է, եւ ուզած է գօլէճի դասընթացքին մէջ դնել արհեստագիտական նորանոր ճիւղեր Իր չնորհիւ բացուած են կահավորձական աշխատանոցը, կապմարարական գործերը, դարպագործութիւն, մանուածայգործութիւն եւն Ամերիկացի միսիոնարը նոր կը հասկնայ որ որբ տղայոց պարապ տեղը փորը կշտացնելէ աւելի բարիսիրական գործ մըն է արհեստ

ուկրթութիւն միանգամայն տովրեցնել։

Քիչ մը հեռուն Ամերիկան չքեղ հաստատութիւններէն, մեր բարեկամին պարոցը եկեղեցին մօտը Ծով. Ծարութիւնեան (Թըլկաթինցին) ամէն ժամանակէ աւելի հիմակ դոն ու հանգիստ կը վարէ այն դպրոցը որ չատ մաւթ չրջաններ ունեցաւ ասկէ առաջ Իսկ հիմա, պաշտօնակիցներ չատ, աշակերտներ չատ, դրամ նամանապէտ Ահա՛ մարդ մը որ գաւառի մէկ անկիւնը կը խենթենայ իր դպրոցին համար, կը սիրէ, ու կը զոհ չատ բան անոր համար, ու զոհ է, որովհետեւ կը քաջալերուի, որովհետեւ հոգածու աչքեր չեն պակսիր

ԽՈՍՐՈՎ ՓԷՇԻՏԵԱՆ

ՑՂՄՈՒ ՍԷՐ*

* * *

Չար բաղդը ամայն չուզեց որ Սէրը դլուխ հանէ սկսած դործը։ Գիշեր մը պարտէզի մը մէջ բռնուեցաւ Օգան Թորոսի հետ։ Գործուած ոճիրը չափէն աւելի մեծ էր Ս . . . ի մաքրակրօն բարքերուն համար, եւ յաջորդ օրը թաղին չրջանը ընելու վրայ էր դայլակղութիւնը։ Աւտուն դպրոցականները դեռ բան չէին իմացած եւ կրնայ երեւակայուիլ իրենց զարմանքը երբ կառավարիչ Մխսին դասարանէն ներս խոյացաւ չատանց չտեսնուած կատաղութիւնով վեր վար պտտիցաւ քանի մը վարկեան տղոց ապշած կարգերուն մէջ՝ ու յանկարծ կանգ առաւ Թորոսին առջեւ։

— Անզգամ, նզովիլ արմատ դքեզ, գուսաց բարկութենէն դողդողալով, այդչափ ալ նանքօրութիւնն կրնա՞յ ձօ ձօ իւնչպէս յանդգնեցար թաղական տղան մը աղջիկը դլխէ հանել խժիդ ծնունդ զքեզ, արիկա՛յ, թչուառականն անօթի որ քեզ կերակրեցին, հագուեցուցին որ անմիղնե՛ր թուխաւորիս Շուա, հաւաքէ դիրքերդ, կորա՛ուէ, վռնտուած ես նզովիլ արմատ, Շո՛ւտ, կապասե՛ս կոր, չո՛ւտ, բարկութիւնս չարժեալ է։

Դէմքը ձեռքերուն մէջ անչարժ կը մնար Թորոս։ Արդէն դիտէր գլխուն դալիքը։ Դատաւորին խօսքը չէր լսածը, այլ գոռալը վոթրիկին որ հոգիին մէջ կը պայթէր, երազի մը հրանութեան համբորէն դնդիլուն ականատես ընելով զայն կզդար որ ներաչն աիրտը մաս մաս կը փրցնէին եւ հոգիին քալքայումը խուլ եւ համր զարձուցեր էր զայն։ Իր սէրին վիխրուն չէնքը կիյնա՛ր, կիյնա՛ր մատնացող լեռնանման զժբաղդութեան առջեւ, ա՛ս կրնար տեսնալ մի-

* Տե՛ս Թիւ 29, էջ 713։

նակ եւ անոր կործանումին ձայնը կը խեղդէր ամէնէն բարձրագոչ հայհոյանքները։

Կռուփի սոսկալի հարուածով մը որ մէկ կողմին վրայ նետեց խեղճ տղան

Թշուառականդ զքեզ պոռաց միւսին, դեռ կը յանդգնի՞ս հոս ձգալ։ Շուտ կորսուէ՛, քանի դեռ ի հուր չարժեալ չէ բարկութիւնս Ա՛ռ քու զե՞ղդ սոլվեցար կեղծաւորութիւնով բարի երեւնալը, թաղականի աղջիկները գլխէ հանելը։ Բեզի պէս իժեր ծնող օձերուն, հոխ եղեր է կանուխ սատկիլը, բայց խոպահաթը աղ չլթիկկին է...

Տղէն վեր ցատկեց Թորոս, իբրեւ թէ կաս կարմիր երկաթ մը ժխուած ըլլար միսին մէջ։ Դասատուն լռեց ու քայլ մը եա գնաց անոր վայրագ դէմքը տեսնալով, բայց միւսը բռնաց ինքզինքը եւ հանդարտ, գրեթէ մեղմ ձայնով մը որ կը դողդղար։

Տղաք, ըսաւ քարացած ընկերներուն ուղղելով, սա մարդը հոս ոտք դրած օրս մայրս նախատեց, չխօսեցայ. հիմա մայրիկէս զատ կը հայհոյէ աղջկան մը որ անոր չափ սուրբ է . . .

Տղաքը սարսափով նչմարեցին Թորոսի յօնքերուն մէջտեղը փորուած խորունկ գիծը, որ չատոնց մուգուած, հիմա աղէտալի խաւութիւնով մը կը գծուէր անոր ճակտին վրայ եւ սոսկումի ձիչ մը թռաւ տղաքներէն երբ Թորոս, վիրաւոր վագրին խոյանքով դասատուին վրայ նետուեցաւ։ Քանի մը վարկեան մէկ ձեռքով իրարու կոկորդ սեղմած, միւսով անհնայ հարուածներ իջեցնելով հոս, հոն քաշկռտուեցան, յետոյ վայրագ կատաղութիւնով մը իրարու փաթթուեցան, տատանեցան եւ խուլ աղմուկով մը գլորեցան չոր տախտակամածին վրայ։ Կառավարիչին ճղճիմ մարմինը կը գալարէր գրկախառնուելուն մէջ եւ Թորոս վերջապէս ծունկերուն տակ առաւ զայն։ Դէմքը փոշիով, արցունքով, ճանկռտուկներով այլանդակուած, զարհուրելի երեւոյթ մը առեր էր արիւն քալած աչքերուն կատաղի, գրեթէ անասնական կրակովը։ Կոկորդէն անկապ, խեղդուկ բառեր կելլային եւ իջեցուցած ամէն մէկ հարուածը կարծես ուժէն կը հրահրէր անոր կատաղութիւնը։

Բարձրացած աղմուկը լսելով ներս վազեցին միւս դասատուները եւ ծեծ ուտող դասատուն ազատելէ ետք գլորեցին դուրս նետեցին Թորոսը

Այդ դէպքէն ետք, Բօզա, խիստ հակողութեան տակ առնուած, երկար ատեն չկրցաւ տեսնալ իր պզտիկ, դժբաղդ սիրահարը, բայց անոր վրայ խօսուած ամէն լուր կրնար հաւատարմօրէն իրեն հասնել։ Արտաքսուելէն քանի մը օր ետք, նորէն գլորոց ընդունուեցաւ Թորոս, անոր պաշտպանին «խաթիրը» կոտրած չըլլալու համար, բայց հրաշալի փոփոխութենէն ոչ մէկ հետք մնացեր էր վրան։

Առաջուընէ ա՛լ աւելի չար, կռռասէր, անհներող էր։ Իրեն մոտեկցած տղաքը վախով փախան իրմէ նորէն։ Դասերն ալ չէր

սորվեր ալ Տղաքներու զբօսանքներուն չէր մասնակցեր եւ զուարթութիւնը, որուն ամիսներէ ի վեր վարժուեր էին, դաժան, ինքնամփոփ մելամաղձութեան փոխուեր էր, ճակտին կնճիռները սեւ դիծերը չէին ուած: Հիմա իր լաւագոյն վայրկեաններուը անոնք էին, երբ դրասեղանին վրայ հակած, մէկ ձեռքը ծնօտին, քէն ըրած եւ բեւեռիով, ժամերով անխօս կը մնար, չպատասխանելով նոյն իսկ դասատուներու հարցումներուն,

Եղածը հասկցող չի կար տակայն:

Ոչ մէկը անդրադարձաւ օր մը Թորոսին եւ Բօզային սիրահարած ըլլալուն: Ատիկա ա՛լ մոռցուած, աննշան դէպք մըն էր, ու ոչ ոք առնչութիւն կրցաւ տեսնալ ատոր եւ Թորոսին կեանքը խորտակող փոփոխութիւններուն մէջ: Հետեւցուցին որ լաւ տրամադրութեան մը տակն, դէպի բարին հակում ունեցեր էր տակն մը, բայց քիչ տակնվայ տեղի տուեր էր իր դէշ բնազդներուն: Չէ՞ որ արդէն կիսավայրենի տղայ մըն էր ան դպրոց մտած օրը

Բօզա՛ն մինակ, այդ անփորձ աղջիկը, Սէրը տարտամօրէն եւ քանի մը օրեր միայն ճանչցած, կնոջական խորատեսութիւնով յստակօրէն կրնար կարդալ անզգայութիւնը Թորոսի հոգիին, զոր ուրիշներ անգամնալիօրէն փճացած վճռեր էին: Ուրիշներ չէին կրցած տեսնալ որ Սէրը եղած էր զայն բարձրացնողը յանկարծ, եւ հիմա ալ չէին կրնար տեսնալ որ այդ սէրին փրկուած տեղին վերքն էր Թորոսը նորէն իր հին բնազդներուն մղողը: Գիտէր որ, հակառակ երեւոյթներուն, կեա՛ր ճանչցած պաշտելի տղան էր, եւ սիրուհիի արցունքներուն մէջէն պզտիկ աղջկան պէս կերազէր որ իրեն տային ատ աղուոր տղան, վստահօրէն դգալով որ պիտի կրնար իր ձայնին մէկ չեչտովը, նայուածքին մէկ պաղատանքովը դաս մը առնել սորվեցնել տալ, տասը յանցանք պակաս գործել տալ անոր:

Բայց այդ առիթը երբէք չտրուեցաւ Բօզային, ու անիկա արցունքոտ աչքերով հետեւցաւ իր սիրած տղուն հեռանալուն, որմէ անդունդն ի վար կիջնային գահավէժ: Շուտով դպրոցը ձգեց Թորոս, տունն ալ չատ չէր հանդիպեր, Խտոնէներու եւ ծովեզերքի կեանքն էր ակսած եւ ամենուն պէս Բօզա ալ պիտէր թէ կեանքերուն ամենէն ինկածն էր Թորոսին սկսածը:

Ցաչորդող ամիսներուն մէջ եթէ Թորոս ուղէր քանի մը անգամներ առիթը ունէին տեսնուելու, բայց անոր խուսափումները չքաջալերեցին Բօզան, եւ իրարմէ զատուելնէն ետքը քսան մը անգամ չէին փոխանակած, երբ օր մը իմացու եղաւ որ որդեգրող էֆէնտին — որ ա՛լ թաղական չէր եւ պէտքը չունէր բարեգործ երեւնալու — իր դեղը ղրկէր էր «որբ»ը:

Թաղային նոր ընտրութիւններ էֆէնցած պլօրեր էին իր վատքէն, Նոր ընտրուած աղանները մէկ հարուածով աւլեցին հիներուն դպրոցական եւ թաղային բոլոր կարգադրութիւնները նոր տնօրէ-

նին եւ իր մանկավարժական մեթոտին հետ, որոնք ատկէ ետքն ալ քիչ մը ատեն խոսքի նիւթ եղան թաղին մէջ։ Իրաւ, ըսողներ եղան որ ատոնց երեսէ իյնալուն պատճառը Թորոսին գայթակղութիւնը եղաւ, բայց Ս . . . ցիները չկրցին հաւատալ ատոր։

Այդչա՛փ աննշան, անկարեւոր պատահար մը վճռուեցաւ տղուս երբ այդ գայթակղութիւնը — թէեւ խոշոր կեանք մը արժած ըլլար ան։

Լեւոն Մեսրոպ

ԳԱԻԱՌԱՑԻՆ ՓՐՈՆԻԿ

ՊԱԼԵԱՆ ՍՐԲԱԶԱՆ ԵՒ ԻՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

Հայ եկեղեցականութեան բուրաստանին գեղն ու հրապոյրը աւելցնելու կոչուած փայլուն դէմքերէն մին է նաեւ Գեր. Տ. Տըրդատ Ս. Եպիսկ. Պալեան որուն՝ վիճակին եկեղեցական եւ կրթական գործերու մասին առջի օրէն ունեցած եռանդուն ջանքերուն եւ իմաստուն գործունէութեանց բեղուն արդիւնքները, այնքան պերճախօս կը բաւեն լուսապատկերի մը արագ թաւալումին պէս խարտեաշ երէկէ անձնապահ աքսորեալներու երկար եւ արդիւնաշատ շրջանի մը համայնապատկերը։

Առաջնորդական պաշտօնը, չատերուն համար, ինչպէս կը տեսնուի միշտ, ապարէզ մըն է որ փաւքի եւ պատիւի հեռանկարը կ՚ընծայէ, կարեւոր թեմի մը Առաջնորդական աթոռին վրայ բազմիլ, ժողովուրդ մը հովուել, բաներ են որոնց փափաքած են ոմանք — եւ օրինակները չեն որ կը պակսին — պարզապէս խունկ մուրալու եւ հանրութեան ուշադրութիւնը իրենց կողմը քաշելու մանաւանդ դիտումով նաեւ իրենց ունայն արժանիքովը փլացած եւ ոչ-պատկառելի հանգամանքներով օժտուած հոգիներն են անոնք որոնց ամէնէն թանկագին ակնկալութիւնը, ինչպէս ըսինք, նիւթական չահն է։ Պարկեշտ աւնիւ գաղափարականէ մը մարակուած աքեմի մարդեր, իրաւ որ, մատի վրայ խակ համրել դժուարին է ատանկ ատեն մ՚ուր վիզերն ու վերարկուն միակ միջոցը եղած են, չատերուն, քաղաքագիտելու իրենց նպատակը որ ընդհանուրին օգուտէն աւելի անձնական նպաստաւորութեան չուրջը կը դառնայ միայն։ Ո՛ր անհատին արժանիքը, մեսցած բարձր ու կորովի նկարագրին որ հայ եկեղեցականը չատ պիտի կապէր իր ուխտին եւ պարտականութիւններուն։

Բայց՝ գոնէ Գալեան Սրբազան իրաւունք կ՚ունենայ, եւ չա՛տ

բրաւագիօրէն, կենալու բացառութիւն կազմող հայ եկեղեցական-ներու այն չարքին մէջ ուր ապրելու եւ գործելու կերպերը իրենց բովանդակ յանկուցիչ բարձրութեան եւ գերազանց հաւասարակշռութեանը կաւելան կը մնան: Մարդ գոհունակութենէ աւելի տարբեր բանի մը խայտալը կ'զգայ սրտին մէջ տեսած տեսիլը այն ներդաշնակ եւ կանոնաւոր գնացքը որ այսօր կը տիրէ կեսարիոյ վիճակին եկեղ. եւ կրթ. գործերուն մէջ: Ո՛չ մէկ Առաջնորդ, պէտք է խոստովանիլ ասիկա, այնքան ջիղ եւ հոգի դրած է իր ջանքերուն մէջ որքան Գալեան Սրբազան որ մօտաւորապէս քսան տարիներու իր Առաջնորդութեանը մէջացին կրցած է արդարացնել իր վրայ դրուած բոլոր յոյսերը, մի՛չու, վիճակայիններու սիրոյն եւ համակրանքին առարկան ըլլալով:

Բայց գործերը կը խօսին արդէն:

Մենք միայն յիշենք Գիչկրօթիկ բարձր այն վարժարանը որուն այս պատուաբեր գոյութիւնը պերճախօս ապացոյցներէն մին պէտք է համարել ն. Սրբազնութեան կրթասիրական զգացումին որ հաւասարապէս տուք է նաեւ բոլոր այն պէտքերուն համար որոնք իրական եւ անհրաժեշտ են իր հնամքին եւ հոգատարութեան յանձնուած հօտին հանգստութեանը տեսակէտէն: Միակ առարկան ն. Սրբազնութեան մտածումին, աւելի օրէն, եղած է այն վարժարանը որուն տեւականութեան համար չանք չխնայեր, անչուշտ, իր պաշտօնին խորունկ եւ նուիրական գիտակցութեամբը: Անոր միջոց վարժարանին չուրջ յարատեւած քշնամական եւ ոչ-բարեմիտ պայքարներ չեն պակսած հիմնադրութեան օրէն. է'նթարմը ըսելու համար յիշենք գայթակղական եւ չգոյող բնաւորութիւն մը մատնող եւ մի միայն միտքերը պղտորելու դիտումով առակ տարած պատուելիի մը գրչի ձարտուրքները որոնք թէեւ մասամբ վնասեցին գպրոցին նիւթապէս, բայց չկրցին մարդ չափ ազդել անոր բոլորտիքը դարձող բարոյական Ուժին որ՝ պիտի ապրի ցորչափ Ն. Սրբազնութիւնը չնչէ ու դիտնայ չազդուիլ դուրսի հայհոյանքներէն: Թող կրցածնուն չափ միտքերը վատնդատ ժխորութեան առաջնորդող գրիչներ իրենց լեզուին ու սրտին ժահրը թափեն հոս հոն. թող մատծումները ապականելու և ուխտնը ունեցող ջանքեր չպակսին, յարատեւող բնաւորութեան, աննկուն կամքի եւ զօրաւոր նկարագրի Մարդը կայ անդին որ առանց աչքի առնելու քրքիջները մ'ընելու դէպի այդ անբարեմիտ չարժումները, պիտի չարունակէ իր գործը որ նպատակ ունի պատասխանի տալ ազգային կրթութեան մը առաւելութիւններուն տալ պատ'ուիրեն:

* * * Գաւառի տեսչային-կրթական հաստատութեան Սրբազան հիմնադրին եւ անոր գործերուն հակիրճ այս նկարագիրը ներկայացնելէ ետք, աւելորդ չըլլայ թերեւս քանի մը տողի մէջ նկարա-

դրել վանքի բարձր այդ վարժարանին այս տարուան ամավերջի հանդէսը որ առաջուեցաւ չրջանաւարտ կարգին վկայականներու բաշխումին առիթով, ուրիչ տարիներու միջոցին եղածէն աւելի տարբեր չգով մը, անցեալ չորեքշաբթի, յունիս 27։

Նորակառոյց չէնքին ընդարձակ եւ փառաւոր սերտարանը զարդարուած էր վարժարանի բոլոր աշակերտներու գծած իւղաներկ, չրաներկ եւ սեւ գրիչ պատկերներով։ Բեմին ճակատը զրուած էր հիմնադիր Սրբազանին մեծադիր մէկ պատկերը թարմ-կանաչ ոստերով չրջանակուած, աւելի վերը կը կենար «Փառիշտանմ Զօք Նաչան» վերտառութիւնը կրող տախտակ մը գեղեցկահիւս կանաչութենէ մը գրկուած։ Հանդէսը սկսելու պահը մօտեցած էր, երբ, Սրբազան Հայրը տեսնուեցաւ որ կուգար իր հետ ունենալով վանքին միաբանութիւնը եւ ուսուցիչները։ Ն. Սրբազնութիւնը հազիւ ոտքը սերտարանէն ներս դրած էր երբ աշակերտները յոտնկայս սկսան երգել «Համիտիյէ Քայլերգ»ը որուն ունկնդրեց Ն. Սրբազնութիւնը ոտքի վրայ, բոլոր ղէնքը չրջապատող ներկաներուն հետ։ Հանդէսը բացուեցաւ խօսքով վարժարանի ուսուցիչներէն Հմայեակ էֆ. Ուղուրլեանի որ նախ Սրբազան Հօր ներկայութիւնով զգացուած ընդհանուր ուրախութիւնները թարգման ըլլալէ յետոյ բացատրեց թէ «ինչ է վարժարանի եւ ի՛նչ՝ դուրսի այսինքն չուկայի կեանքը»։ Երգ մը եւ յայտագրին կարգով բեմ ելան չրջանաւարտ տղաքները կարդալու հրէնց ստացական ճառերը որոնք ընդմիջուեցան երգերով եւ մեներգով մը, այս վերջինը երգուած վարժարանէս Ե. կարգի աշակերտներէն Պ. Գուրգէն Թուրսարգսեանի կողմէ։ Ճառագաղները թիւով հօմն են այս տարի։ Հոս կը գնենք անոնց անուանները իրենց խօսքերուն նիւթերովը Պ. Պ. Յարութիւն Բէխեան (Կաւաճգի)՝ նիւթ ունէր «l'homme veritable»։ Սարգիս Թէրզեան (Գըրչէհիրցի) «Հաւատքին մեծութիւնը», Վ. Բազտմեան (Թալասցի)՝ «Հուպոս Բէֆիգի», Մ. Մարտիրոսեան (Հալէպցի)՝ «The true Greatness», Ն. Նալեան (Էնկիւրիւցի) «Կեանքը Սէրով», Պ. Դանիէլեան (Էնկիւրիւցի «De la bienfaisance» եւ Կ. Գօյումճեան (Սամսոնցի) որ կարդաց «Մնաք Բարով»։

Հանդէսին տեւողութեանը միջոցին խօսեցան նաեւ վարժարանէս ուսուցիչներէն Նշանեան Յարութիւն, Նշանեան Դանիէլ, Աբրահամեան Կարապետ էֆէնտիներն ու այս տողերը աստրպզրողը որ իր «Հուսկ Բանը»ը խօսեցաւ, չրջանաւարտ կարգին, անդղիերէն լեզուաւ։ Ներկաներէն խօսք առին նաեւ Կիւրիւն-Մանճըլեանի Առաջ. փոխանորդ Տ. Մաշտոցեան Մ. Վրդ. Ղազէրեան, Կեսարիոյ Ս. Սարգսի վարժարանին Տնօրէն Քիւրքճեան Վահան եւ վարժարանիս անցեալ տարուան չրջանաւարտներէն Սահակեան Արամ էֆէնտիները։ Ցետոյ բեմ ելաւ Պալեան Սրբազան որ հակիրճ բայց ազդու բանախօսութեան մը մէջ խօսացուց իր բովանդակ մտածութիւնը

կեանքի մասին, խրատեց աղաքը ըլլալ է՛ն առաջ բարի՝ բարիին դրական իմաստով, օգտակար անդամ մը դառնալու համար համայնքին եւ Տէրութեան, խրախուսեց չրչանաւարտները անվեհեր ոտտում մ՛ընելու դէպի գործնական աշխարհը ուր, բացառիկ վկայականները ցոյց տալով, այս թուղթերուն վրայ դրուած վստահութիւնը չէ՛ որ պիտի բանայ ձեր առջեւ կեանքի արահետը ու փակեց իր խօսքը ջերմագին բարեմաղթութիւններ ընելով վեհափառ Կայսեր թանկագին արեւշատութեան համար որուն ներկաները ձայնակցեցան ամէնեքեանք, ապա յաջորդեց վկայականներու եւ մրցանակներու բաշխումը։

Ինքնատիպ եւ գեղեցիկ գաղափարի մը արձագանքը ըլլալու համար ըսենք որ վարժարանիս ուսուցիչներն ալ անհատն չնսեցին տիրող ցնծութենէն։ Հանդիսականներու խումբն բազմութեան մը ներկայութեանը, Առաջնորդ Սրբազան հայրը ըսելէ յետոյ թէ չատոհ եւ երջանիկ կ՛զգայ ինքզինք տեսնելով այսքան գեղեցիկ արդիւնք մը, ուսուցիչները կանչեց առանձինն իրենց անուններով եւ անոնց իւրաքանչիւրին երկնցուց թուղթ մը ըսելով «Թէեւ չա՛տ չնչին արժէք մ՛ունի հիմա, բայց թերեւս օր մը անակնկալօրէն բարձր արժէք մ՛ստանայ, ուրեմն ընդունեցէք»։ Երկաթուղիի եւ այլ պարզեւատոր բաժնեթուղթեր էին անոնք։ Ուսուցիչներուն ալ ինդուխիւնը չափ չ՛ունէր, ինչպէս նաեւ ներկաներունը որոնք ծափահարութիւնով թնդացուցին Նանդիսարանը։ Իր տեսակին մէջ չա՛տ պարզ եւ սակայն յուզիչ այս հատաքոյթը վերջացաւ Սրբազնութեան ձօնուած երգի մը յաջորդող կայսերական Քայլերգով։

Ու Պալեան Սրբազան մի՛չտ երջանիկ իր ճակատի քրտինքներուն փոխարէն երեսնի վայելած սրտի այն անհամեմատ գոհունակութիւններուն համար, հիմա քաշուած իր առանձնասենեակը, թերթերու եւ գրքերու դէզի մը մէջ կը խոկայ, ա՛լ, Տիրոջ հաւատարիմ ծառային պէս իր սրտին մէջ կրկնելու իրաւունքով «Տէր, հնազան քո առանձնաս արար»։

Եղեարիա

Վազգն Ասլան

Լ Ր Ա Ր Ա Գ

ԱՄՈՒՍ· ԿԱՑՍԵՐԱԶՈՒՆ ԻՇԽԱՆՈՒՀԵԱՑ

✣ Մայրաքաղաքի Ներքները կ'ծանուցանեն Ն· Կ· Վեհափառութեան հանգուցեալ երէց եղբօր աղջկան՝ Բարձր. իշխանուհի Ֆաթիմէ Սուլթանուհւոյն, նոյնպէս Ն· Կ· Վեհափառութեան միւս եղբօր աղջկան՝ Բարձր. իշխանուհի Միհիրէ Սուլթանուհւոյն ամուսնութիւնները որք հռչակուած են ամսոյս 19ին Եըլտըզի Կայս· Պալատան մէջ, առաջինն՝ Ն· Վ· Ահմէտ Րէֆիք Պէյի հետ, որդի՝ Իզմիրի ընդհ· կուսակալ Վսեմ Ֆայիք Պէյի, և երկրորդն Ն· Վ· Սալիհ Պէյի, Գիկնապան Վեհ· Սուլթանի և որդի հանգուցեալ Բարձր. Հայրէտտինի փաշայի· Ա· Մանուլ խոնարհաբար իր խորին երախտագիտութիւնները կ'ներկայէ յատս Կայս· Գահոյից այս բարեբաստիկ ամուսնութեանց առթիւ, ինչպէս նաև իր անկեղծ շնորհաւորութիւնները կ'յայտնէ Վսեմ· Ֆայիք պէյի՝ ընդհ· կուսակալ Այտընի նահանգին·

ՄԻՒՐ ԿԵԱՆՔԷՆ

✣ Ս· Հռիփս· վարժարանի յատուկ դպրոցական հրովարտակը յանձնուած է Ազգ Առաջնորդարանէ Վսեմ· կուսակալի կողմէ, որով այլևս այդ հաստատութիւնն իբրև ազգային յարկ կ'արձանագրուի և ըստ այնմ կ'վայելէ ինչ ինչ առանձնաշնորհութիւններ որոնք յատուկ են պաշտօնապէս ճանչցուած կրթական հաստատութեանց·

✣ Պաքրճեան Ազգ· Մանկապարտէզի շէնքին կից տունը որու կէսը ազգին կը պատկանէր և միւս կէսն հայ անհատներու, այս անգամ գնուելով Պաքրճեան եղբայրներէ՝ նուիրուած է ազգին, իրենց հօր Պետրոս Պաքրճեանի յիշատակին, այսպէս այդ տունն բոլորովին փլուելով պիտի յատկանայ մանկապարտէզի շէնքին իբրև զբօսավայր· Անշուշտ երախտագիտութեամբ պիտի կարդան մեր ընթերցողներն Պաքրճեան եղբարց այս նոր և կարևոր նուէրը, որ արժանի է գովութեան և շնորհաւորութեան·

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

✣ Անցեալ կիրակի օր, կէսօրէն առաջ կատարուեցաւ Իզմիրի արուարձաններէն Գարաթաշի Վարդանեան Երկսեռ Նախակրթարանի ամփոփման հանդէսը՝ նոյն վարժարանի սրահին մէջ· հանդէսը՝ որուն կ'նախագահէին Քաղին երկու Արժ· քահանայ հայրերը և որուն փութացած էր ներկայ գտնուիլ երկսեռ ազգայիններու հոծ բազմութիւն մը, սկսաւ Համիտիէ քայլերգով, որմէ յետոյ հետզհետէ կատարուեցաւ տեղեկագիրը, արտասանութեան հայ և ֆրանս լեզուով ոտանաւորներ, Տաճկ ճառեր, մենախօսութիւններ և տրամախօսութիւն մը՝ երկսեռ ուսանողներու կողմէն· մէջ ընդ մէջ երգերով· Հանդէսին ամենէն փայլուն և ներկանեերու գոհունակութիւն պատճառող մասը եղաւ Գ· Մարգարեանի պատրաստած «Փոխնորութիւնները» վերնագրով մենախօսութեան արտասանութիւնը՝ վարժարանի բարձրագոյն կարգի աշակերտուհիներէն մէկուն կողմէն· Ուրախալի է որ սոյն վարժարանը՝ երկար տարիներու ամուլ շրջանէ մը յետոյ՝ սկսած է յառաջդիմական քայլեր առնել և գոհացուցիչ արդիւնքներ առաջ բերել կրթական տեսակէտով, շնորհիւ Թաղ· Խորհրդոյ չանքից·

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒԹԻՒՆ

Կէօզէկէի եկեղեցւոյ Քաղականութիւնը իր անկեղծ շնորհակալութիւնները կը ներկայէ Ազն Այրի Տիկին Զ Թազեագեանի որ բարեհաճած է 5 օսմ· ոսկի նուիրել Ս Հոգեգալուստ եկեղեցւոյ Նաև· Տէր և Տիկին Մարգ Ագնատուրեան Զակոն Ծսմ· ոսկի նուիրած են Տղայոց և Աղջկանց Որբանոցներուն՝ Տիար Կարապետ Սիմոնեանի մահուան առթիւ·

ՄԱՀԱԳՈՑԺ

✣ Մայրաքաղաքի Ներքները կ'գուժեն Կրօն· Ժողովոյ Ատենապետ Տ· Մեսրոպ Արքպ· Սուքիասեանի մահը որ տեղի ունեցած է ամսոյս 15ին կիրակի իրիկուն իր Մաքրիգիւղի բնակարանին մէջ· Տ Մեսրոպ Արքպ բնիկ Էտիրնեցի, ծնած է 1834ին· Նախնական ուսումը Էտիրնէի մէջ ստանալէ յետոյ, վարդապետ ձեռնադրուած է Սարգիս Պատրիարքէն· Եպիսկոպոս ձեռնադրուած է Մատթէոս Կաթողիկոսէն 1864ին· 1869ին Եգիպտոսի մէջ պաշտօնավարած է իբր պատրիարքական փոխանորդ և Առաջնորդ, ապա Էտիրնէի Առաջնորդ ընտրուած է և այդ պաշտօնը վարած է մինչև 1895· Մաս-

Նակցած է Պատրիարքարանի ժողովներու և վերջին անգամ կ'վարէր Կրօն ժողովոյ ատենապետութեան պաշտօնը։ Օծման և յուղարկաւորութեան արարողութիւնը կատարուած է ամսոյս 17 ին, նախագահութեամբ Ս Պատրիարք հօր և բազմաթիւ եկեղեցականներու և խուռն երկսեռ բազմութեան մը ներկայութեան. Հոգեհանգստեան պատարագը մատուցած է Տ. Գէորգ Արքպ. Երէցեան, իսկ գամբանականն խօսած է Ս Պատրիարք Հայրը Հանգուցեալ Սրբազանին մարմինը ամփոփուած է Պալըքլըի Ազգ. գերեզմանատունը իր յատուկ դամբարանին մէջ։

✱ Նոյնպէս Սիսէ Պատրիարքարան հասած հեռագիր մը կ'գուժէր մահը Բովհ. Եպսկ. Փազանճեանի որ տեղի ունեցած է ամսոյս 12ին նոյն վանքին մէջ. Հանգուցեալը ծնած է 1826 ին։ Նախնական ուսումը ստացած է Պօլսոյ Քաղային վարժարաններու մէջ։ 1860ին սարկաւագ և 1864ին կուսակրօն քահանայ ձեռնադրուած է։ Պաշտօն վարած է Ուրֆա և Մարաշ իբր Առաջնորդ։ 1883ին Եպիսկոպոս ձեռնադրուած է և վերջերս հաստատուած էր Սսոյ վանքին մէջ։

ԳԱՒԱՌԱԿԱՆ

✱ Այնթապէ Տիար Հ Գ Միւլհեան բաց նամակ մը կ'ուղղէ մեր ժեծայարգ աշխատակիցին և քարեկամին Մեծ Նազարէթ էֆ Հ. Ներսէսեանի հասցէին, որմէ ինչ ինչ հատուածներ առաջ բերել յարմար կ'դատենք.. «Քանի որ երկուքս ալ Այնթապցի ենք առանց դիտար անձամբ ճանչնալու, մերձաւորութիւն ունինք արդէն, ուստի սոյն նամակը ձեր հասցէին ուղղելուս համար ներողամիտ կը լինիք անշուշտ։ Ա. Մամուլի մէջ ուշի ուշով կարդացի ձեր «Ի՞նչ է հակակղերային պայքարը և ինչ օգուտ կրնանք քաղել անկէ» վերնագրով յօդուածները կը խորհէի Ք էպիսի վերջացնէիք զանոնք հետևեալ վճռով. «զօր կապիցէք յերկրի եղիցի կապեալ յերկինս և զոր արձակիցէք յերկրի եղիցի արձակեալ յերկինս.» Մեծ եղաւ զարմանքս երբ աւարտեցիք զանոնք հետևցնելով Ք՝ ճշմարիտ կրօնասէր եկեղեցականները սիրով և հաճոյքով պէտք է ընդունին իրենց դէմ ցոյց տրուած բարեացակամ հակառակութիւնները, Ք արդար քննադատութիւններ և դիտողութիւններ են որ արձնուիլն և զգուշութիւն կը սորվեցնեն և ինքնական ուղղութեան կը հրաւիրեն։ Բարեբաղդաբար ոչ Հալէպի և ոչ ալ Այնթապի առաջնորդական վիճակներու մէջ կր գտնուիք, ապա Ք ոչ կրնայիք բանադրուիլ։ Այո՛, անուրանալի է Ք օրինաց մասնաւոր տրամադրութիւնք կըրնան փոփոխիլ ժամանակաց փոփոխութեամբ։ Սակայն Աւետարանի տրամադրութեանց և պատուիրանաց համար ալ ճի՞շտ է այս։ ԵՔէ շնորհ ընէք մեր միտքերը լուսաբանելու այս մասին, երախտապարտ կ'ընէք ձեր բոլոր ընթերցողները։ Թէ ինչ առթիւ կը Ք՝ելադրուիմ ուղղել ձեզի սոյն բաց նամակը, անա երկու բառով։ Այնթապի Գաւառ ժողովին Եպիսկոպոսական վկայական տալը կարգացիք անշուշտ Հալէպ Այնթապ վիճակաց Գեր Առաջնորդին։ Այս առթիւ Վարդանեան կրթարանի լսարանին մէջ ժողովրդեան խօսուեցաւ Ք՝ ի՞նչ է Եպիսկոպոսութիւնը, ի՞նչ նուիրական աստիճան է այն որ կը տրուի։ Ս Աւետարանի այս ասերուն ժողովրդեան խօսուիլը այնչափ պիղծ եղաւ, որ խոյն գրուեցաւ Ն Ս. Թ՝ ութեան և ատենախօսող անձր Գաւառ. Ք՝ ղովոյ անդամակցութենէ գադրեցնելու և այլ նորդարանի գործերուն միջամտել չթոյլատրելու և 40 տարիներէ ի վեր յարատևող լսարանն ալ փակելու հրամանը բերուեցաւ։ Ուստի, յարգելի Ներսէսեան էֆէնտի. երկու բան կուգամ խնդրել ձեզմէ։ Նախ նոր աւետարան մը, որուն համեմատ կարելի ըլլայ քարոզել ժողովրդեան մեր Կիլիկեան եկեղեցականներէ ոմանց կամքին համեմատ և երկրորդ՝ շնորհ ընէք ընդունելու Վարդանեան լսարանի մէջ խօսող անձին փոխանորդութիւնր իբրև փաստաբանի, որովհետև քաջ գիտեմ Ք Կիլիկիոյ վիճակաց մէջ անոր փոխանորդութիւնը ստանձնելու համարձակութիւնը ունեցող մը չպիտի գտնուի, Ապասելով ձեր պատասխանին, կ'խնդրեմ ձեր մտանուր ներողամտութիւնը.»

ԺԱՄԱՆՈՒՄ

✱ Անցեալ շաբթուն մէջ քաղաքս հասաւ Եգիպտոսէ Տիար Վահան Փափազեանն

ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

ՍՏԵՓԱՆ ԻՓԼԻՋՃԵԱՆ

ՖՐԱՆԿԱՑ ԹԱՂ

Պատիւ ունինք ծանուցանել մեր յարգոյ յաճախորդաց թէ նորաձեւութեանց ամենավերջին տեսակներն հասած են։ Նոյնպէս ստացած ենք, մեծաքանակ պատրաստ պլուզներ, բէնեուարներ, պաթիսէթ պրօտէ, այլ և այլ էթամինները, որոնց թէ կանանց հագուստի համար լինօներ, ատլոնցմէ գաս մեծաքանակ և ֆիլտէքօ թէյն և ձեռնոցներ, կաշիէ գօտիներ եւն.։

ԾԱՆ — ԱՄԷՆ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ՕՐԵՐԸ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻՆ ԿՏՈՐՈՒԱՆՔՆԵՐ։

ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ Ս. ԿԱՐԱՊԵՏԻ ՎԱՆՈՒՑ ԿԵՍԱՐԻՈՅ

Վարժարանս իր 20րդ. Տարեշրջանին 7 շրջանաւարտներ ևս հանեց։ 21րդ Տարեշրջանը պիտի սկսի յառաջիկայ Օգոստոսի 1ին։

Ուսանողի մը տարեկան թոշակն է, (12) տասներկու լիրա Օսմանեան, որուն կէսը կանխիկ վճարելի, միւս կէսն ալ Մարտ ամսոյ սկիզբը՝ նոյնպէս կանխիկ։ Մի անգամի համար վարժարանական մուտքի դրամ կ'առնուի (½) կէս լիրա Օսմ.։

Վարժարանիս մէջ դաստիարակչական կրթութեան հետ, կ'աւանդուին նաև՝ [illegible] Հայերէն, Օսմաներէն, Գաղղիերէն և Անգլերէն լեզուները կանոնաւորապէս և բօսնելավարժութեամբ։ Բնագիտական [illegible] ընդարձակօրէն և գործնական կերպով. նկատ[illegible]ութիւն, գծագրութիւն (սեպագրիչ և իղատ[illegible]ութիւն Համարակալութիւն, այս ձիւղին մէջ մասնաւոր [illegible] ալ կը տրուի առևտրական ծանօթութեանց աւանդման, և այլ [illegible] քաոս վարժարանիս ծրագրին։

Վարժարանս ունի իննն ուսուցիչներ և կառավարիչ մը, որոնք ևս դիշերօթիկ են, և ձեռնհաս՝ իրենց աւանդած ձիւղերուն մէջ։

Առողջաբանութեան դասը կ'աւանդէ վարժարանիս յատուկ բժիշկն՝ որ վկայեալ է Պէյրութի Ֆրանսական վարժարանէն։ Շաբաթը երկու օր ևս մասնաւորապէս կ'այցելէ ուսանողաց առողջական վիճակը քննելու համար։

Վարժարանիս ծրագիրն՝ որուն մէջ մանրամասնուած են ամէն կանոններն ու պայմանները, ձրի կը տրուին փափաքողաց։

Կեսարիա 2 Յուլիս 1907 — ՏՐԴԱՏ ԵՂԻՍԿ. ՊԱԼԵԱՆ

GRANDS MAGASINS

DE LA RUE FRANQUE — SMYRNE

ՊԱԶԱՐՃԵԱՆ

ՄԵՐ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆՔ ՖՐԱՆԿԱՑԻ ԹԱՂԻ

Բ. ՔԱՅԼՈՒՆ ՈՒԼՍ ԵՒ Ը

Երկուշաբթի Յուլիս 10 ին

ՎԱՃԱՌՈՒԹԻՒՆ

ԵՂԱՆԱԿԻ ՎԵՐՋԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ

ԻՒՆԻՕՆ ԵՒ ՓԷՆԻՔՍ ԷՍՊ

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ՄԻԱՑԵԱԼ ԸՆԿԵՐՈՒ

ՀՐԴԵՀԻ, ԿԵԱՆՔԻ ԵՒ ԱՐԿԱԾՆԵՐՈՒ

Բարիզ 59 թիւ Rue de l'Arcade. Տասնամեայ փակելո

Դրամագլուխ, պահեստի, կալուածներ աւելի

կեանքի ձիւղ.— եւ ոչ մէկ ընկերութիւն իւնիօն եւ ֆենիքս էսպա-
նիօլ Ընկերութեան չափ առատաձեռնութիւններ կրնայ տալ. Որովհետեւ իր ապահո-
վագրեալին տրամադրելի գումարը (garantie) ապահովագրեալներու դրամագլխին
համեմատութեամբ հարիւրին դէմ 280 առաւելութիւն ունի, եւ թէ իր սակե-
րաւ ամենաթեան դէմ ոչ մէկ ընկերութիւն կրնայ մրցիլ. Տրուած տարեկան
շահաբաժիններն կանխիկ են ու առաջին տարիէն կ'վճարուին. Ու ամենէն աւե-
լին կայ, մարդ իւնիօն եւ ֆենիքս էսպանիօլ Ընկերութեան ապահովագրե-
լով կրկին անգամ ապահովագրուած կ'ըլլայ, որովհետեւ պայմանաժամին եւ կամ
մահուան պարագային ապահովագրուած գումարը պատրաստի եւ ընկերութիւնը
բացէն avenant մ'ալ կու տայ որուն գիժով (և այս առանց անհրաժեշտ մը աւելի
վճարելու) արդէն ձեր պատահած ատեն բացի վճարելիք կեանքի ապահով-
գրութենէն իւնիօն ֆենիքս էսպանիօլ կ'վճարէ համաձայն կամ կէս և կամ
մէկ հինգերորդ դումար մ'ալ բացէն (արկածին կարեւորութեան չափով).

Աւելի տեղեկութեանց համար դիմել Ընդհանուր գործակալութեան գրա-
սենեակներն իրմիր Շիշէճթլեր Աւանդական Նահանգատան վրայ.

ՏԻՐԱՆ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ